

тири нивоа сусретања Зигмунда Фројда са смрћу: унутрашњи, породични, терапеутски и културно-историјски (216-222).

Књига Слободана Г. Марковића *Песимистичка антропологија Зигмунда Фројда* представља сажето и веома корисно штиво за све који се занимају за антрополошки песимизам Зигмунда Фројда, али и за целокупно учење и живот оснивача психоаналитичког покрета. Обилује мноштвом извора, анализом Фројдових књига, дела мањег обима, али и преписки, записника. Без сваке сумње, *Песимистичка антропологија* већ сада заузима значајно место у делима о Зигмунду Фројду написаним на српском језику, а, с друге стране, ова књига представља само други том тротомне историје европског песимизма у настајању, из пера Слободана Г. Марковића, „која ће обухватити раздобље од Продика са Кеоса до почетка XXI века.“ (236)

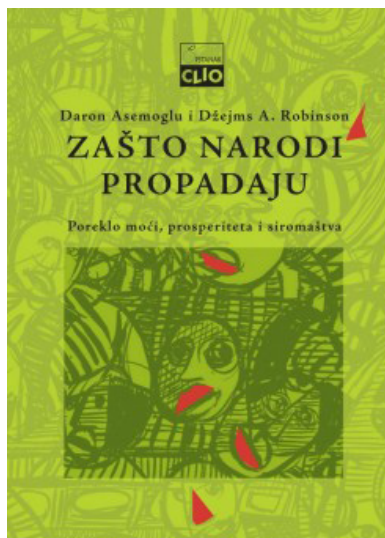
УДК 330.34(100)+316.42(100)(049.3)

Биљана Витковић

*Министарство финансија
Републике Србије, Београд*

**ВАЖНОСТ
УСКЛАЂЕНОГ
ИНСТИТУЦИОНАЛНОГ
КОМУНИЦИРАЊА
ЗА ДРУШТВЕНИ
ПРОСПЕРИТЕТ**

**Дарон Асемоглу, Џејмс
А. Робинсон, *Зашто
народи пропадају: порекло
моћи, просперитета и
сиромаштва*, КЛИО,
Београд, 2014, 565 стр.**

Зашто народи пропадају: порекло моћи, просперитета и сиромаштва је обимна студија (на скоро шест стотина страни-

ца текста) о великим економским разликама (у дохоцима и животном стандарду) између развијених земаља – попут Сједињених Америчких Држава, Велике Британије и Немачке – и неразвијених, као што су земље у подсахарској Африци, Централној Америци и Јужној Азији. Угледни амерички професори, Дарон Асемоглу и Џејмс А. Робинсон, користећи обиље практичних, сликовитих примера и испуњавајући књигу богатим чињеницама, с видљиве интелектуалне дистанце, објашњавају природу неједнакости у свету – од настанка људског друштва до данас.

Важност овог дела је што темељним, реалним и модерним приступом, методолошком прецизношћу и систематичношћу у излагању, питања богатства и сиромаштва поставља у средиште друштвене расправе у правом тренутку – у време када је глобална финансијска криза већ почела, када јаз између развијених и неразвијених земаља расте све брже и када се све више актуелизује питање да ли се у измењеном медијском окружењу (експанзија технологије комуникација) односи моћи преиначавају и како могу променити релације у оквиру карактера и динамике политичких процеса.¹⁾ Тиме би студија

1) „Проблем“ неједнакости индивидуалног и друштвеног благостања је у томе што она често отежава бржи економски развој, јер богати и моћни грчевито држе своје монополске позиције

најпре требала да допринесе научној заснованости разматрања различитих тема из ове сложене области са најдинамичнијим развојем, а потом и да додатно подстакне друштвени активизам: да се у новинама, као и у институтима, на стручним конференцијама и у кулоарима економских институција чешће постављају питања у вези са оправданошћу појединих прихода и огромним разликама које постоје између богатих и сиромашних у већини земаља, укључујући и САД, и између богатих и сиромашних земаља у свету.

Циљ студије је да открије важност улоге коју разлике у доходу и богатству, изобиљу и сиромаштву, играју у нашој свакодневици, као и значај који су имале током историје. Вешто представљени резултати дугогодишњих истраживања аутора изоштравају теоријско-критички увид и чињенично-аргументативну заснованост досадашњих сазнања о овој топици и

(које обичном народу нису доступне) и доминирају политичким процесом. Дајмо реч Мануелу Кастелсу (*Manuel Castells*): „Моћ је много више од комуникације, и комуникација је много више од моћи. Али моћ се заснива на контроли комуникације, исто као што се њој супротстављена моћ заснива на укидању те контроле. А масовна комуникација, комуникација која има потенцијал да допре до свих делова једног друштва, формира се под утицајем односа моћи, она извире из медија и политичких стремљења одређене државе. Моћ комуникације налази се у самом средишту структуре и динамике друштва.“ (Kastels, 2014: 23).

рационално усмеравају јавну расправу о проблему социјалне неједнакости и питању на који начин ће живети милијарде грађана света. Такође, у наставку спровођења реформи које ће омогућити напредак у процесу интеграције Србије у Европску унију, од изузетног је значаја јачање друштвене свести о томе да је важно упознати се с проблемима због пораста неједнакости у богатству и моћи.

Централно питање студије је на који начин људи који живе на ивици егзистенције у својој земљи, успевају да поправе свој доходни положај и постану успешни грађани чим емигрирају у другу државу? Асеомглу и Робинсон тврде да одговор треба тражити у различитим институцијама, политичким и економским.

Професор Борис Беговић, рецензент и стручни редактор дела указује на кључне теоријске спознаје аутора: „Први основни налаз је да добре економске институције воде ка просперитету, а лоше ка сиромаштву. И то независно од дејства свих других фактора који, у књизи се то не спори, утичу на привредни раст – одлучујући утицај ипак имају економске институције. А њих, то је други основни налаз књиге, условљавају – штавише, детерминишу – политичке институције, односно политичке одлуке о економским институцијама које се доносе унутар

политичких институција“ (стр. 533). Отуда Асеомглу и Робинсон закључују да је за национални економски успех „неизбежно да карактер економских и политичких институција буде усклађен“ (исто).

Суштина институционалне аргументације аутора је да народи економски просперирају (попут Норвешке) или пропадају (попут Малија) зависно од типа економских и политичких институција: инклузивне (добре) подстичу привредни раст, процес креативне деструкције и покретачке снаге сваког напретка – образовање и технологију, а екстрактивне (лоше односно „израбљивачке“) подривају привредни раст, не доводе до креативне деструкције и ограничавају развој образовања и технолошког напретка. Екстрактивне институције екстракују (извлаче) ресурсе од већине људи у друштву и преусмеравају их привилегованој мањини (владајућа класа).²⁾ Инклузивне институције омогућавају грађанима који немају политичку моћ да се укључе у привредне процесе и увећају свој доходак.

Кључна поента студије огледа се у наглашавању чинилаца који могу имати трансформативну улогу у процесу развоја инклузивних политичких ин-

2) Недемократски систем (комунизам, нацизам) са једном владајућом странком јесте пример екстрактивне институције.

ституција, а то су – медији. Цитирајмо ауторе: „Инклузивне политичке институције омогућавају развој слободних медија, а слободни медији често доносе информације о претњама против инклузивних институција и мобилишу људе у њихову одбрану, као што је био случај у последњој четвртини деветнаестог и првој четвртини двадесетог века када је све већа доминација барона пљачкаша угрожавала суштину инклузивних економских институција у Сједињеним Државама“ (стр. 356). Инклузивне институције стварају снажну тенденцију „да опстају, да одговарају изазовима и да се шире, као што се то догодило у Британији и Сједињеним Државама“ – „процес благотворне спирале“ (исто.). „Нажалост“, наводе аутори, „екстрактивне институције стварају исто тако снажне силе које делују у смеру њиховог опстанка – процес уклете спирале“ (стр. 356–357). Асемоглу и Робинсон закључују: „Оспособљавање друштва у целини тешко се координише и одржава без раширеног обавештења о томе да ли постоје економске или политичке злоупотребе од стране људи на власти“ (стр. 488). „Медији могу такође играти кључну улогу у усмеравању оспособљавања широког сегмента друштва у трајније политичке реформе“ (исто.). „Медији, поготово нови облици засновани на напредовању ин-

формационих и комуникационих технологија, као што су интернет блогови, анонимни чатови, Фејсбук и Твитер, играли су средишњу улогу у иранској опозицији Ахмадинежадовој изборној превари 2009. године и репресији која је уследила“ (исто). Пример сличне средишње улоге медија уочава се и у протестима ‘Арапског пролећа’ (исто.).

Становиште аутора је „да је политика далеко изнад географије, природних ресурса и културе“, и да су „слобода“ и институционална симбиоза – кључ друштвеног просперитета. Овај став аутори образлажу пажљиво одабраним историјским сведочанствима (процесима и догађајима који су у фокусу анализе) из периода Римског царства, мајанских градова-држава, средњовековне Венеције, Совјетског Савеза, Латинске Америке, Енглеске, Европе, Сједињених Америчких Држава и Африке, на основу којих покушавају да изграде „нову теорију политичке економије“, применљиву на целокупну историју људског друштва и на овладавање економским силама које воде развоју или сиромаштву у контексту политичких и друштвених односа.

Једно од најважнијих питања друштвених наука и људског постојања – а то је порекло сиромаштва и просперитета – аутори су сагледали у петнаест

поглавља, чији насловни блокови информативно указују на теме које се у њима разматрају и изложене истраживачке налазе.³⁾ Структуру дела, осим по-

- 3) Прво поглавље, „Тако близу, а ипак тако различити: Ногалес у Аризони и Ногалес у Сорони деле исти народ, културу и географију. Зашто је један богат, а други сиромашан?“, друго, „Теорије које не објашњавају стварност: Сиромашне земље нису сиромашне због њихових географија или култура, или зато што њихове вође не знају које би политике обогатиле њихове грађане“, треће, „Остваривање просперитета и стварање сиромаштва: Како су просперитет и сиромаштво одређени подстицајима које стварају институције и како политика одређује какве ће народ институције имати“, четврто, „Мале разлике и кључне скретнице: значај историје – Како се институције мењају кроз политички сукоб и како прошлост обликује садашњост“, пето, „Видео сам како изгледа будућност и она функционише: привредни раст у условима екстрактивних институција – Шта је било заједничко Стаљину, Краљу Шајаму, неолитској револуцији и мањинским градовима-државама и како то објашњава зашто садашњи кинески привредни раст не може потрајати“, шесто, „Удаљавање: Како се институције временом развијају и често полако удаљавају“, седмо, „Прекретница: Како је политичка револуција 1688. променила енглеске институције и довела до индустријске револуције“, осмо, „Не код нас: препреке развоју – Зашто су се политички моћници опирали индустријској револуцији у многим народима“, девето, „Преокретање развоја: Како је европски колонијализам осиромашило многе делове света“, десето, „Ширење просперитета: Како су неки делови света кренули другачијим путевима ка благостању у односу на Британију“, једанаесто, „Благотворна спирала: Како институције које охрабрују просперитет стварају позитивне повратне спреге које заустављају напоре елита да их осујете“, дванаесто, „Уклета спирала: Како институције које изазивају сиромаштво стварају негативне повратне спреге и опстају“, тринаесто, „Зашто народи пропадају данас: Институције,

менутих поглавља, чини: Предговор – „Зашто су се Египћани окупили на Тргу Тахир да смеће Хоснија Мубарака и зашто је то значајно за наше разумевање узрока благостања и сиромаштва“, Оглед о литератури и изворима, импозантан преглед Библиографије коришћених радова и релевантне нове литературе у којој читаоци који се занимају за одређену област могу пронаћи додатне информације, Захвалнице, Поговор професора Бориса Беговића – „Институције изнад свега“ и исцрпан Индекс имена и кључних појмова као подсетник на позиване ауторе и путоказ за идеје које су у тексту развијене. Садржина књиге је организована тако да читалац лако може одабрати одговарајућу целину или одељак и тако ће простудирати било који аспект разматране теме. Дело је изврсно технички опремљено, садржи прегршт сликовних прилога (изванредних карата, непрекорних графикона и прикладних фотографија) који илуструју прегледну, одмерену, прецизну, занимљиву, информативну и згуснуту анализу друштвено-историјског контекста сиромаштва као вишедимензионалног феномена и придоносе укупном утиску – представљају

институције, институције“; четрнаесто, „Разбијање калупа: Како је неколицина земаља изменом институција променила своју економску путању“ и петнаесто, „Разумевање просперитета и сиромаштва: Како је свет могао бити другачији и како разумевање тога може објаснити зашто многи покушаји борбе против сиромаштва нису успели“.

право растерећење у тренуцима када строга аргументација и извођења изискују појачан читалачки напор.

Важан научни и друштвени допринос студије *Зашто народи пропадају: порекло моћи, просперитета и сиромаштва* огледа се у њеном систематском истраживању институционалне основе привредног развоја и значајном указивању на сам институционални развој као кључан фактор узрока богатства или сиромаштва народа. Из изложеног концептуалног оквира аутора произилази да Србија због ратова који су је задесили и транзиционог периода који је довео до велике поларизације и дугорочних последица на економске и политичке институције није успела да у основи реформише своје економске институције тако да постану више инклузивне, што је главни разлог због којег је Србија још увек једна од најсиромашнијих држава у Европи. Начин на који аутори презентују чињенице, језгровит и јасан стил писања, доприносе изузетној читљивости књиге. Посебан осврт Асемоглуа и Робинсона на колонијално порекло савремених институција и њихов приказ нових увида о утицају диктатуре и демократије на привредни раст (утемељених на критичкој анализи промена политичких институција), те препоруке за осетније ублажавање неједнакости и подизање животног стандарда (које не

би захтевале радикалну прерасподелу богатства у свету) чине студију незаобилазном како за упућенију, натпросечно образовану јавност тако и за ширу читалачку публику (без предзнања из економске и политичке науке) заинтересовану за разумевање комплексне области институционалног развоја. Књига се сврстава у изузетно уски круг истински значајних дела у светској литератури и важан је додатак теоријском фонду знања српске научне заједнице јер на другачији начин сгледава проблем неједнакости међу нацијама и појединцима у оквиру нације, те политичку трансформацију каква је сиромашном друштву неопходна да би постало богато. Налазима представљеним у књизи ојачава се идејно историјска димензија економских студија, унапређује разумевање економског развоја и целокупне економије. Изнетом аргументацијом и пружањем неких смерница око тога који типови друштава имају више шанси да остваре привредни раст током следећих неколико деценија, дело провоцира на даљу разраду теме и оставља отворен простор за дебату.

ЛИТЕРАТУРА

Kastels, Manuel (2014). *Моћ комуникација*. Београд: Клио.